

en doc. de Gandia (Mtz.Fdo. o.c., i 1363). En el cens de 1609 (Reglà): *Xaraco*, amb 42 focs moriscos, dependents del Duc de Gandia (p. 117), i en els del S. XVI p.p. Lapeyre (p. 77) figura també com poblet només en nombre de 30, 12, 27 i 37 els anys 1527, '63, '72 i 1602. L'avaluació governativa de c. 1600 escriu *Xaraco*, amb 27 mor. (*El Arch.* IV, 382).

S. Guarnier em citava del *Llibre del Reial Patrimoni Xaraco*, p. 322, i a l'índex d'aquest ms. a la lletra X-: *Xaraco* i *Exaresa* i al fº 86 (Jaume I, 1292): «alcharea vocata *Exera* aut *Exeracho*». Però no es veu gens clar que això sigui transcripció fidel del doc. original, i no una explicació posada per un arxiver.

En tot cas és clar i simple que la grafia amb *Xa-* ha estat general (salvant algun castellà que ho disfressa en *Jaraco*), *Xaraco* escriu en Cavanilles (I, 212), el mapa de Tomàs López a. 1762 (*GGRV, Gral.* p. 5), el mapa de 1761 del Bisbat de València (ib. Val. p. 1 286) i SSiv. no en dóna altres variants que amb *Xa-*, tretes de docs. de 1248, 1388, 1417 i 1550, afegint que l'església pertanyé a Gandia fins que se'n desmembra el 1535 com rectoria de moriscos; i el 1574 era anex a Xeresa; el «Beato» hi manà derrocar la mesquita que havien habilitat com església.

El nom ja figura en el geògraf àrab, S.XIV, escrit *š'r-qb* (Alemany, *Geog.* p. 96), que cal llegir *šaraqo*.

RESUM i ETIMOLOGIA. Les grafies amb *a* són u n à n i m e s: ja *Xaraco* des de les dades més antigues, l'àrabiga i les cristianes; perquè l'única excepció es redueix a afegir-hi en algun cas una *E* inicial (*Exaraco*), segons el conegut duplicat *Xàtiva/Eixativa*, *Xara/Eixara*, *Xaló/Eixaló* indiferent quant a l'origen. En els escrits m a i *Xe-*; en la pron. se sent també *šaràko*, si bé d'altres pronuncien *šeràko*, sens dubte sota la influència de *Xeresa* poble immediat, més gran, i més proper a la capital Gandia.

La idea de canviar-ho en *Xaraco* com grafia modèlica, fou una pensada personal de S. Guarnier inspirada, més que en aqueixa pron. vulgar (i oscil·lant), en vagues p r e j u d i c i s d'identitat etimològica entre els dos noms, no verificada ni per la doc. antiga ni per cap explicació etimològica ni coherent. Fou en va el consell que li donàrem de no introduir aquesta forma insòlita, i així ho deixà imprimir en el Nomenclàtor de 1966; potser no convencé ni els seus col·laboradors, car es dóna el cas que *AlcM* ho posa de totes dues maneres, i *Xeresa* hi ha estat silenciada, com si defugís pronunciar-se sobre la qüestió i sobre l'etimologia.

Quant a *Xeraco* el declaren d'etim. obscura, «possiblement ibèrica» remetent a una vaga noteta de *Topom.Pre-rom.* p. 129, llibret pòstum de Mz. Pi. que, almenys quant als dominis mossàrab-àrab i català, té ben poc valor; plena d'errors palesos i vaguetats a

propòsit de *Jadraque*, poble de la prov. de Guadalajara que agrupava amb algun altre NL castellà en *-aque*, per als quals conjecturava un impalpable «sufix» *-ACCO* o *-ACO* (*Orig. del Esp.* 206). «Sufix» que fins per a aquests noms castellans està ben poc establert i mancat de fonament d'enllaços pre-romans. Car no sembla pas possible unir-lo al cèltic *-ACUM*, que no hauria conservat la *-c-* no essent *Jaraque* en zona mossàrab ni de l'alt Aragó.¹

En tot cas no hi ha cap base per cercar en el cèltic l'origen de *Xaraco*, i menys essent en la regió on es troba. Tampoc és gens clar que hi hagi cap parentiu etimològic entre *Xaraco* i *Xeresa*, puix que les terminacions *-aco* i *-esa* no «fan joc», ni estan en paral·lisme ni en contrast o oposició, i en el fons els dos noms ni tan sols s'assemblen gaire en l'arrel que és *Xar-* en l'un i *Xer-* en l'altre, prou diferenciats.

En fi, per a *Xaraco* albirarem una etimologia raonable si l'enllacem amb l'arabisme *Xara* (V. art. supra). Arabisme que, en la toponímia valenciana i andalusí es presenta amb caràcter d'ubiquïtat. Entre molts de valencians, tenim el poblet morisc de *Xara*, quasi tan proper de *Xaraco* com ho és *Xeresa*. Era uns 6 k. a l'O., ara despoblada dins el terme de Benifairó; crec que figura *Jara* en la llista de 1609 p.p. Reglà, i quasi amb tants habitants com *Xaraco*: 26 focs moriscos en l'avaluació governativa de c. l'a. 1600 (*El Arch.* IV, 382).

Doncs *Xaraco* deu ser simplement un cpt. d'aquest mateix nom àrab *šāra* 'bosquet,² bardissa'. I per què no combinat amb un NP àrab puix que àrab és *šāra*. És versemblant que sigui amb un nom de la viva i fecunda arrel *qb*, que designa entre altres coses l'àguila. Probablement *šāra* 'Aqāb, precisament per contrast amb el *xara* veí de la vall adjacent. *Xaraco* seria el bosquet de 'Aqob, on la *ā* fortament velar (entre *q* i *-b*) fou imitada com una *o* pels repobladors catalans i després una reducció paral·lela a la que ha donat el mall. *Biniaco* < *beni Ya'qub*. En efecte és un NP amplament difós, en aquesta, o en lleus variants, en tots els països arabòfons: en el Nedjd (Hess, p. 60a), a l'Àrabia Central (Socin), a Egipte (Littmann, 86), a Algèria (*GGA*lg. 19 i 308a). Altra-ment també hi ha 'Aqub, vocalitzat amb *damma* en el Nedjd *Aqqū* a Algèria (potser per la mateixa reducció fonètica que he admès); i 'Oqba andalusí, nom d'un militar antic i de pertot. En rigor també es podria pensar si *Xaraco* contenia *Ya'qub* com el *Biniaco* mallorquí, o que *Biniaco* continguí 'Aqāb com el nostre. Però fóra menys clar en fonètica i no cal³ encara que aviat vaig començar a sospitar que l'etim. de *Xaraco* s'havia de trobar per aquest costat, no planyia esforços en altres direccions. I val més indicar-les. Que hi hagi relació amb *xara* ja degué pressentir-ho Escolano, a qui Eguílaz (*Glos. Etim.* 548)